

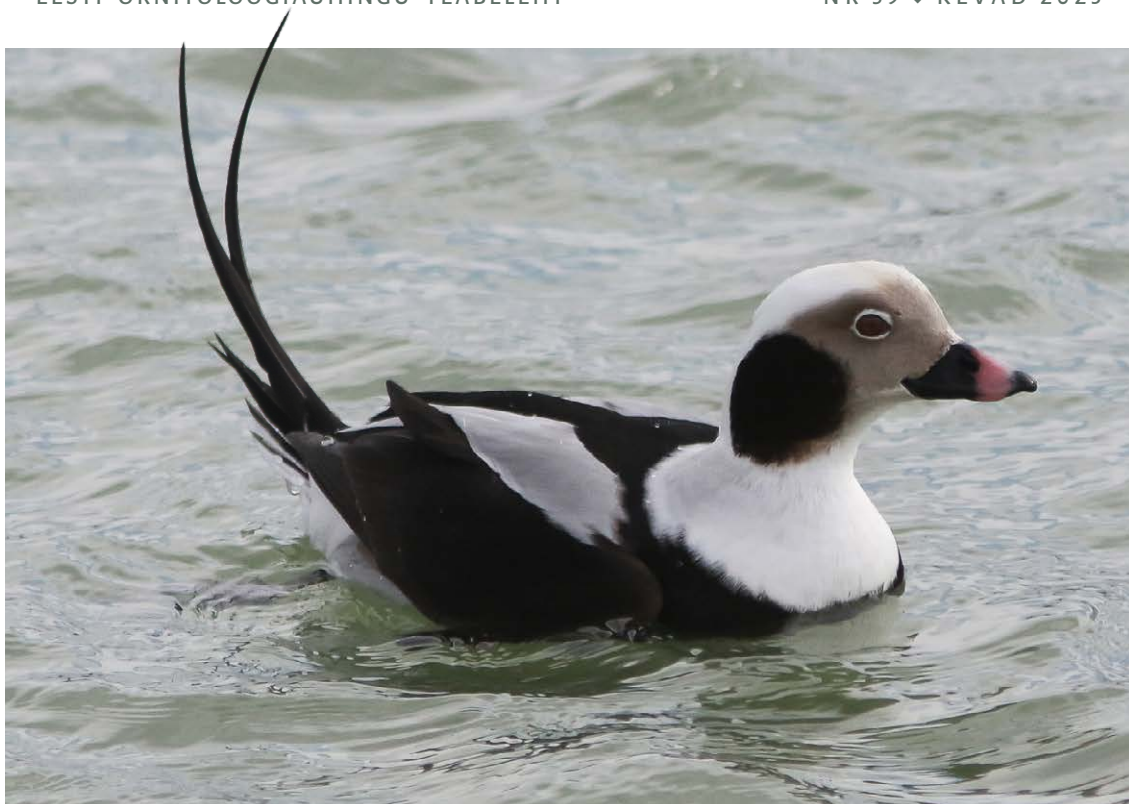
TIIRUTAJA

EESTI ORNITOLOOGIAÜHINGU TEABELEHT

NR 59 ♦ KEVAD 2023

EESTI ORNITOLOOGIAÜHING
ASUTATUD 1921

Loe sellest lehest:

- 1 Aasta lind on aul
- 4 Linnuhuviliste lood: Rein Nellis
- 6 Eesti Looduse fotovõistlus
- 8 Vaibla linnujaamas käivad harrastusteadus ja loodusaridus käsikäes
- 10 Kevad tuleb, kassid tupp!
- 11 Aasta keskkonnategu ja -kirves

☛ Talverüüs isane auli vanalind.

Foto: Uku Paal

Aasta lind on aul

Leho Luigujõe

Aul nagu paljud teisedki arktilised veelinnud on merekeskkonna indikaatorliik, kes aitab meil hinnata Läänemere seisundit. Kuigi avameri moodustab Eesti looduskeskkonnast väga suure osa, on varasemate aasta lindude hulgas olnud merelinde vaid kaks korda: luiged 2007. aastal ja tuttpütt 2020. aastal. See on ka üks peamisi põhjusi, miks Eesti Ornitoloogiaühing valis tänavuseks aasta linnuks just auli.

Kui võrrelda omavahel Eestis kohatavaid arktilisi veelinde, siis eristub aul teistest selgelt. Ta on eranditult Läänemeresel talvitav liik, kes veedab siin suurema osa oma aastaringist ehk ligikaudu kaheksa kuud aastas. Aulile pööratakse suurt tähelepanu ka rahvusvaheliselt, sest liigi arvukus maailmas väheneb hoogsalt ja selle peatumist pole praegu näha. Seetõttu on aul lisatud ülemaailmselt ohustatud linnuliikide nimestikku ning kantud Rahvusvahelise Looduskaitseliidu punasesse nimekirja ohult liigina. Auli kaitseks koostati juba aastaid tagasi rahvusvaheline tegevuskava, mis hõlmab Lääne-Siberi ja Põhja-Euroopa ning Gröönimaa ja Islandi asurkondade kaitset.

Kõlava häälega jääpart

Aul on hakisuurune sukelpart, kelle sulestiku värvus sõltub aastaajast ja linnu soost. Isaslinnu

tunneb ära niitjalt pikenenud keskmiste sabasulgede järgi, mida võib õigusega pidada liigi isaslinnu diagnostiliseks tunnuseks. Puhkesulestikus isaslinnul on pea ja kael valged ning põsel iseloomulik pruun laik. Tavaliselt näeme Eesti vetes sellise sulestikuga linde askeldamas talvisel ajal, kuid kevade poole ei ole haruldased ka tavapärasest tunduvalt tumedamas suvesulestikus linnud. Emaslinnu sulestik on isenditi väga varieeruv ning noorlindude ja eri sulgimisastmetes lindude määramine ei ole kerge. Auli tiivad on üsna kitsad ja terava tipuga ning üleni tumedad. Tiivalöögid on kiired ja lend sujuv. Aule iseloomustab kõlav ja meloodiline laul, mis on just rannarahvale tuttav: ah-aa-aulik, ah-aa-aulik. Kohalolust annab aul oma kõlava lauluga teada jaanuari keskpäeval, kui algab aulide pulmamäng.

Nii kirjakeelne „aul“ kui ka selle linnu rahvapärased nimetused on alguse saanud tema

Noor aul neelab prügi rohkem kui vana

Mereprügi on ülemaailmne, ajas aina kasvav probleem ja mõjutab vähemalt pooli merega seotud linnuliike. Mitmete liikidele võib prügi neelamine tõsine probleem olla, sest loodusliku toidu ja prügi eristamine ei pruugi linnule lihtne olla. Samuti võivad pelgalt kogenematusel ja uudishimust prügi süüa paljud noorlinnud. Täpsemalt loe aasta linnu kodulehelt: eoy.ee/aul/uudised/teadus/.

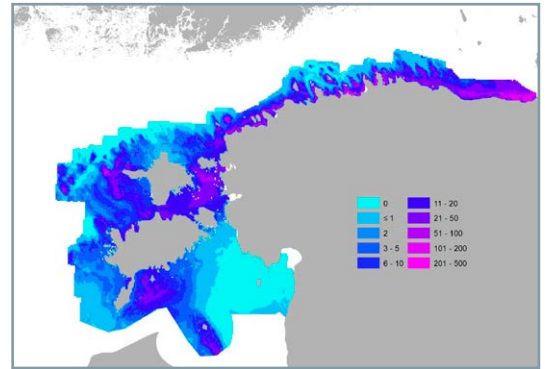

← Aulide levik maailmas asurkondade kaupa.

Joonis: Leho Luigujõe BirdLife Internationali järgi.

→ Aulide tihedus isendites ühel ruutkilomeetril 2016. aasta talvel.

Allikas: Luigujõe, Aunins 2016

omapärasest häälightsusest. Üks enim levinud auli rahvapäraseid nimetusi on kõvakael, mis tuleb otseselt tema häälightsusest „kõva kaula“. Auli häälightsused on inspireerinud tema teisigi rahvapäraseid nimetusi, nagu aul, haul, oul, aulis, aulik, aur, haakaul, kaul, aavik ja aulibe. Peipsi kandis hüütakse aga auli hoopis jääpardiks.

Arvukus aina väheneb...

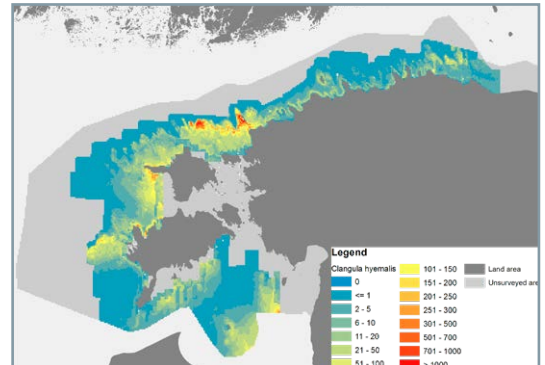
Aul on tsirkumpolaarne linnuliik, kes pesitseb arktilises tundras ning talvitab põhjapoolkera parasvöötme meredel. Auli levila on jagatud nelja asurkonda: Põhja-Ameerika asurkond, Ida-Aasia asurkond, Gröönimaa ja Islandi asurkond ning meie, Lääne-Siberi ja Põhja-Euroopa asurkond. Kõikide asurkondade peale kokku on viimase 20 aasta jooksul auli arvukus vähenenud umbes 45%, neist kõige rohkem Lääne-Siberi ja Põhja-Euroopa asurkonnas, kus nende arvukus on kahanenud 4,6 miljonilt 1,6 miljoni isendini, mis teeb populatsiooni languseks 65%.

Eestis saame auli arvukust hinnata vaid rahvusvahelise kesktalvise veelindude loenduse ning viimastel aastatel ka avamere lennuloenduste põhjal. Sõltuvalt talve karmusest jääb Eestis pesitsevate aulide talvine arvukus 100 000 ja 500 000 vahele.

Aulid on mere põhjast toitu otsivad ehk bentostoidulised veelinnud, kelle toitumisaalad asuvad kas ranniku lähedal või kaugematel meremadalikel. Seetõttu piirab toidu kättesaadavust eelkõige vee sügavus, mis tavaliselt ei tohi ületada 20–30 meetrit, ning talvel ka rannikulähedane jääkate näiteks Väinamerel. Kuna Eestis madalikest puudust ei ole, jätkub siin aulile häid

→ Aulide tihedus isendites ühel ruutkilomeetril 2021. aasta talvel.

Allikas: Luigujõe, Aunins 2021

↓ Toitu hangib aul sukeldudes veekogude põhjast. Foto: Uku Paal

toitumisalasid küllaga. See on ka põhjus, miks naabrite Läti ja Soomega võrreldes on aul Eestis arvukas veelind.

Takistused rändeteel

Eesti on üks Euroopa parimaid kohti aulide rände jälgimiseks. Selleks sobivad hästi poolsaarte tipud ning kitsad väinad. Parim aeg ja koht kevadise rände jälgimiseks on mai esimene pool Virtsu tuletorni juures. Suursugusemat vaatepilti kui aulide kevadine massränne Suurel väinal on raske ette kujutada. Näiteks loendati 1993. aasta kevadisel rändevaatlusel Puhtu poolsaarel 1 600 000 Suurt väina läbivat auli, mis moodustas siis ligikaudu 40% rändeteel asurkonnast.

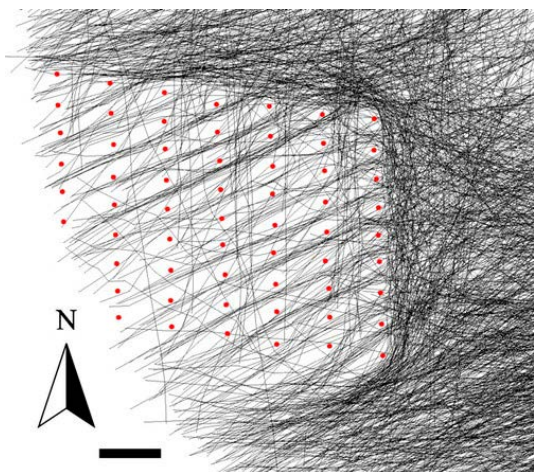
Viimasel kümnendil räägitakse üha enam üleminekust fossiilsetelt kütustelt taastuvatele energiaallikatele. Üks taastuvaid energiaallikaid on tuul, mille püüdmiseks rajatavad avamere

tuulepargid kavandatakse enamasti just meremadalikele, sest sealne väike veesügavus kergendab oluliselt tuulikute ehitust ja vähendab tuuleparkide maksumust. Paraku kattuvad need alad aulide peatuskohtadega, mistõttu vastuolu on kerge tulema. Läänemeresel talvitavatele ja läbirändavatele arktilistele veelindudele, sealhulgas aulidele, kätkevad tuulepargid tegelikult kahte suurt ohtu. Esimene neist on võimalus, et linnud on sunnitud hülgama tuulepargis olevate tuulikute vahelise merepiirkonna ja jäävad nii ilma sealsest toitumisalast. Teine oluline ohutegur on rändetakistus: paljude radarvaatluste tulemusena on tõestatud, et rändavad veelinnud väldivad peaaegu täielikult tuuleparkidesse sisenemist. Nende ohtude leevendamiseks on vaid üks võimalus: pidada avamere tuuleparke planeerides silmas veelindudele tähtsaid peatuspaiku ja põhilisi rändekoridore ning rajada tuulepargid neist mõlemast eemale. Kuna Eesti asub Ida-Atlandi rändeteel, on eriti oluline just rändekoridore puudutav nõue.

Veelinde varitsevad ohud

Auli ja teiste arktiliste veelindude arvukuse kahanemisel mängib tähtsat osa ka merereostus. Suured õlikatastroofid, mida juhtub küll harva, tapavad siiski väga suurel hulgal veelinde; näiteks 2006. aasta kevadel hukkus neid Nõva rannikul kümneid tuhandeid. Kuid teine ja tihti palju tõsisem reostusohut seisneb väikeses arvukates õlilakkides. Need tekivad enamasti pilsivee laskmisel merre, mida Läänemeresel seilavad laevad salaja teevad. Sellised väikesed õlilakkid kujutavad veelindudele äärmiselt suurt ohtu: piisab vaid pisikesest õlilakkidest veelinnu sulestikul, kui see

kaotab vettpidavuse ja linnu alussulestik märgub. Tihti lõpeb see veelinnu hukkumisega.

Üha rohkem on hakatud tähelepanu pöörama kalapüügist tulenevale ohule, milleks on kaaspüük. Mitmel pool peetakse seda koguni peamiseks veelinde varitsevaks ohuks. Võiks arvata, et kaaspüügil on lihtne silma peal hoida – tuleb vaid võrkudesse takerdunud linnud registreerida ja nendest teada anda –, kuid andmed, mida kalameestelt oodatakse, on visad tulema, sest kardeetakse kalapüügi piiramist linnurikastes kohtades. Paljud uuringud näitavad, et ametliku statistika ja tegelikkuse vahel on suured käärid ning võrkudest leitud linde võib olla sadu kordi rohkem, kui kirja läheb. Kaaspüügi vähendamiseks on üritatud leida mitmesuguseid viise, millest üks on võrkude nähtavaks tegemine veelindudele. Selleks kasutatakse võrgulinele kinnitatavaid valgeid märgiseid. Siiski on selgunud, et parima tulemuse kaaspüügi vähendamiseks annab kalapüügi vältimine linnurikastes kohtades, mis omakorda on tihedalt seotud aastaajaga. Kui nendest soovitustest kinni pidada, on kindlasti võimalik ka kaaspüüki vähendada, kuid paraku mitte täielikult vältida.

Auli aastal planeeritakse mitmesuguseid üritusi, mille eesmärk on seda salapärast lindu tutvustada. Selleks korraldatakse ettekandeõhtuid, aulivaatlusi rannikult ja praamlaevadelt ning rändnäitusi. Auliaasta lõpetab suur linnuõhtu Lennusadamas. Auli kohta saab lähemalt lugeda aasta linnu kodulehelt aadressil www.eoy.ee/aul.

← Töötava tuulepargi mõju rändavatele ning peatuva-tele veelindudele. Allikas: Desholm ja Kahlert 2005

← Tuulepark ja seda teenindavad laevad Šotimaa rannikul.

Foto: Leho Luigujõe

→ Õliga reostunud isane sügissulestikus aul.

Foto: Uku Paal

↑ Auli isaslind ning emane noorlind lennus.

Foto: Uku Paal

↓ Kaaspüügil võrku sattunud aul.

Foto: Lauri Lilleoks

Rein Nellis: „Mind kannustab võimalus midagi lindude parema käekäigu heaks ära teha“

Küsitlesid Tiit Tali ja Liis Keerberg

Milline on sinu esimene mälestus lindudest?

Sinikael-pardid Põduste jões Laadjala silla all. Põhikooli bioloogiaõpetaja Anni Trave pistis mu vanematele 1980. aastate lõpus pihku talvitavate veelindude loendamise ankeedi. Ja sealtpeale olen neid parte seal jões jõudumööda lugenud ja kirja pannud. Üllataval kombel on see koht tänapäevani ehk üle 30 aasta püsinud üsna muutumatu: ikka seesama vana betoonsild, silla all jões laiendiga süvik ja kaldaid palistav lepik. Parte näeb seal viimasel ajal küll harva, sest talved on enamasti pehmed ja küllap leidub neile talvitamiseks ka paremaid kohti.

Oled pärit Kesk-Saaremaalt. Kuidas koduümbruse keskkond mõjutas su loodushuvi?

Meie kodutalu asub Maleva külas teistest taludest eemal, metsa ja põldude piiril. Sellises kohas elades on kogu elu ja toimetused loodusega seotud ning see trügib vahel uksest ja aknast sisse. Minu toa aken oli näiteks pidevalt nahkhiire s...ga koos, plekk-katuse all käis pidev nagistamine ja suvel sattus neid elukaid ka tuppa. Hiljem, kui loomad kokku lugesime ja ära määrasime, tuli välja, et

1985. aasta, binokliga poiss on Rein, kõige ees Renno. Fotol veel kolm nooremat õde, vanemad ja tädi poeg.

tegemist oli siiani teadaolevalt suurima tiigilendlaste poegimiskolooniaga Eestis... Sama loomulik ja põnev oli õues tamme otsas huikav ja sipelgapesades tuuseldav roherähn. Või rebane, kes esimese jää tekimisel tiigist saare pealt kõik muskuspardid ära viis.

Talu ümbritseb kilomeetrite kaupa inimastutusega mets ja heinamaa. Seda kanti – minu lapsepõlve mängumaad – piirab

kolmest küljest Põduste jõgi oma harudega. Seega jõudsin ringi liikudes lõpuks ikka jõe äärde ja seal oli alati midagi uut ja põnevat vaadata. Lindudest pakkusid huvi ennekõike vesipapid, keda talvitab sealsetel kärestikel tavaliselt mitmeid; üks noorusaja linnuelamusi oli näiteks vesipapi laul ojavulina saatel. Suvel kohtas seal vahel toitumas must-toonekurge, kosklad ja sinikaelad toimetasid oma pesakondadega. Põhikooli vanemates klassides kulus vaba aeg jõe ääres peamiselt kalastamisele. Kevadel õngitsesime vennaga koos jõest särge, teibi ja säinast, suvel haugi ja talvel lutsu. Mõni vikerforell sai samuti koju toodud.

Kes olid linnumaailmas sinu mõjutajateks?

Õppisin omal käel. Päril alguses oli peamine tugi Kumari linnumääraja ja muud kirjandusallikad. Entusiasm ja sünergia aitas üleval hoida ja luua vend Renno. Mõne korra aastas käisin koolipoisina Veljo Volkega merikotkaste pesi vaatamas ja hiljem Mati Martinsoniga sookurgede poegi püüdmast.

Päril ilma kaaslasteta poleks linnuhuvi ilmselt sellisel moel avaldunud. Kuid üks asi viis teiseni, talvitavatele veelindudele lisandusid aja jooksul muud loendused, inventuurid ja uuringud. Praegu tegelem peamiselt röövlindude, merikotkaste ja must-toonekure seirega Saaremaal, kuid osalen ka muudes linnustikuga seotud töödes, mida siinkandis tehakse. Näiteks kassikakk on olnud üheks liigiks, kellega olen aastate jooksul rohkem tegelnud, samuti rähnid ja nende seirega seonduv. Linnumaailmas olen seega orienteerunud peamiselt huvist lähtudes. Ennekõike kannustab mind võimalus midagi lindude parema käekäigu heaks ära teha.

Mind inspireerivad inimesed, kes teevad oma tööd hästi ja südamega, sära silmis – ükskõik mis alal. Näiteks vaatan ja imestan, kuidas mu ligi 70-aastane isa jaksab siiani nii palju füüsilist tööd teha. Väga toetav on näha, kui pühendunult ja asjatundlikult toimetavad mu lähemad kolleegid Keskkonnaagentuuris. Lindudega seotud inimestest on ehk peamiseks eeskujuks Urmas Sellis, kes on suure osa oma elust ja tegemistest pühendanud must-toonekure ja kotkaste hoidmisele.

Talvitavate veelindude loendus.

Foto: Maris Sepp

Paadisõit on ajavõit, perega lestal.

Meri vahel annab.

Fotod: Maarja Nõmm

Jaga mõnd eriti hästi meelde jäänud juhtumit välitöödelt.

Ühel hommikul istusin Ida-Virumaal suure kuuse ladvas ja ootas, millal must-toonekurg ennast metsa kohal näitab. Kure nägin ära, kuid meelde jäi see, et otse üle minu istumispuu lendas madalalt madukotkas. Elevus oli nii suur, et kohe üldse ei tulnud pähe teha randme küljes rippuva seebikarbiga paar pilti... Igatahes ei ole ma hiljem madukotkast enam nii lähedalt näinud. Teine kord pildistasin öhtul talvitavaid veelinde lugedes päikeseloojangut ning juhuslikult jäi fotole ka lumekakk, keda nägime alles hiljem puu ladvast ära lendamas.

Iga välitööpäev on erinev ja alati on nende juures midagi, mis köidab või meelde jääb. Nii on meeles näiteks pojaga karuema värsked jäljed varahommikusel kastemärjal rajal ja paarsada meetrit eespool pimeduses ulguv üksik isahunt Alam-Pedjal. Hiljem tol ööl laulis soo peal kogu hundikari ja see oli üks tõeliselt ürgse kõlaga vabaõhukontsert, mida lõkke ääres sai nautida.

Randa uhtunud lindude loendus.

Foto: Maris Sepp

Elad merele üsna lähedal. Kas kalal ka käid?

Merel käin üpris tihti ning Küdema lahe kalastiku seisund ja muutused on viimase 15 aasta jooksul olnud pideva jälgimise all (muigab). Praegu on siinkandis näiteks säina aeg – neid on igal pool ja palju. Selle on ära tabanud ka kormoranid, kes on sel aastal Saaremaa sadamasse talvitama asunud.

Kui saaksid lindude heaks teha kolme asja, siis mis need oleksid?

Merekeskkonnas on palju elavhõbedat ja muid mürke, mis kogunevad toiduahela kaudu tippkiskjatesse. Inimesele elavhõbe seni veel otseselt ohtlik ei ole, kuid näiteks ranniku lähedal elanud kassikakkude kudedest on seda leitud suures kontsentratsioonis. Teine tarbetu keskkonnamürk, mida poleks jahinduses ega kalanduses vaja kasutada, on plii. Keskkonnamürkide heite ja mõju vähendamiseks tuleb kindlasti ka edaspidi samme astuda.

Raierahu. Kõik saavad aru, et seda on vaja, kuid otsustajatel puudub piisav

motivatsioon selle kehtestamiseks. Ent sammhaaval ja vabaühenduste surve all liigutakse siiski õiges suunas. Üks metsafirma keskastme juht arvas näiteks, et raierahu võiks pidada küll, nii umbes kuu aega – sel ajal saaks masinatele hooldust teha ja töötajad puhkusele lasta. Lisaks oleks kõigile üheselt teada ajavahemik, millega tegevuse planeerimisel arvestada.

Igaühe isiklik panus on siiski kõige olulisem. Võimalusi lindude heaks midagi ära teha on ju piiramatult. Paned tihastele toidumajja seemneid, riputad aeda pesakasti ja osaled talvisel aialinnuvaatlusel. Sisestad laulva kodukaku ja pesitseva tihase vaatluse eLurikkuse andmebaasi ja näitad lastele arvutist kotkaste pesakaamerate ülekandeid. Otsid metsatukast üles hiireviu pesa ja saadad selle asukoha andmed Keskkonnaametile – registrisse jõudnud hiireviu pesa ümber kehtib 300 m raadiuses svine raiekeeld ehk teisisõnu raierahu. Iga selline tegu aitab lindude hoidmisele omal moel kaasa.

Millist nõu annaksid algajatele linnuhuvilistele?

Lindude vaatlemist alustada ei ole kunagi liiga hilja. Samuti ei maksa heituda, kui kõik siutsud-säutsud ja tunnused kohe meelde ei jää või mõnda lindu ära ei tunne, küll need teadmised ja oskused ajapikku kogunevad. Lisaks tuleb teiste omasugustega läbikäimine igat sorti hobide ja tööde juures ainult kasuks.

Ja edasijõudnutele?

Osalege haudelinnustiku punktloendustel. Radasid võib olla rohkem kui üks ja ei juhtu midagi, kui igal aastal kõiki lugeda ei jõua. Ka auklik andmestik on palju parem kui andmete puudumine. Punktloendused on kõige kuluefektiivsem seiretöö ja annab põhilise osa teadmistest seni veel arvukate metsaliikide käekäigu kohta.

← Loomafotode peaauhind.
Kalmer Lehepuu.

Eesti Looduse 2022. aasta fotovõistluse linnufotod

Fotovõistlusele saadeti 1329 pilti 231 autorilt; üldarvestuses osales 198 autorit 1153 fotoga ning noorte, kuni 16-aastaste arvestuses 33 autorit 176 fotoga.

← EOÜ auhind
aasta linnu pildi eest.
Erik Mandre.

Detsembris selgusid ajakirja Eesti Loodus 2022. aasta fotovõistluse võitjad.

Üldarvestuses võitis loomafotode peaauhinna **Kalmer Lehepuu**. Noorte hulgas sai loomafotode kategoorias peaauhinna **Evalotta Začek**. Eesti Ornitoloogiaühing andis auhinna parima aasta linnu foto eest **Erik Mandrele**.

Kõiki auhinnatud pilte saab vaadata võistluse veebilehel www.loodusajakiri.ee/eesti-looduse-2022-aasta-foto-voistluse-voitjad.

← Parim käituv looma foto.
Kristjan Noormets.

↑ Loomafotode 1. auhind noorte vanuserühmas.
Laura Mellik.

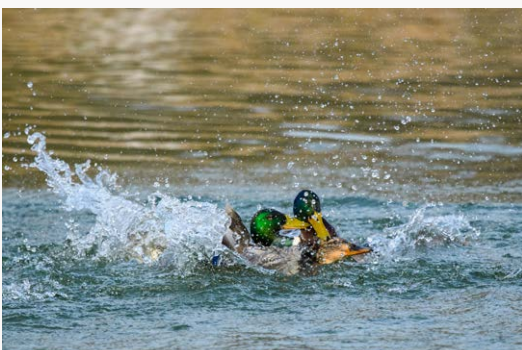
↓ Loomafotode peauhind noorte
kategorias. Evalotta Zacek.

↑ Riigimetsa Majandamise
Keskuse ja Keskkonnami-
nisteeriumi auhind noorte
kategorias.
Evalotta Zacek.

↓ Horisondi auhind.
Erik Mandre.

↓ Parim käituv looma foto noorte kategorias.
Evalotta Začek.

Vaibla linnujaamas käivad harrastusteadus ja loodusharidus käsikäes

Amaranta Adojaan

Juba neli aastat järjest

on Vaibla linnujaama püügiarv Võrtsjärve põhjakaldal ületanud **10 000** linnu piiri, kuid 2022. aastal rõngastati Vaiblas kokku lausa **20 478** lindu **93** liigist.

Järjekordne edukas aasta

Et koolirühmade huvi linnujaama külastamise vastu oli suur, venis tavapäraselt juuli viimasest nädalast augusti lõpuni kestev rõngastushooaeg seekord otsapidi sügisesse.

Kuigi igapäevast rõngastamist siis enam ei toimunud, said septembrist novembri alguseni rõnga jalga pea 8000 lindu. Tähtsat osa mängis selles suitsupääsukeste hilisem suur rändelaine. Kui varasematel aastatel on pääsukeste massiline ränne jäänud augusti viimasele nädalale, siis eelmisel aastal tuli neid eriti suurel hulgal roostikku ööbima just septembri teisel poolel. Kokku rõngastati Vaiblas 2022. aastal 6797 suitsupääsukest. Peale pääsukeste oli püügiarv rekordiline veel 25 liigil. Neist tähelepanuväärseim on ilmselt metskiurude oma. Kui muidu on nende arv parematel aastatel küündinud umbes 200-ni, siis seekord rõngastati 1119 isendit. Metskiure rõngastati tavapärasest rohkem ka mõnes teises püügikohas, seega tundub, et neil oli hea aasta.

Kõigil lindudel ei lähe hästi

Vaibla aastased püügiarvud sõltuvad paljudest asjaoludest – sellest, kui palju jõuame pärast suvise põhihooaja lõppu hilisemaid rändajaid

↑ Suitsupääsukeste suur rändelaine jäi eelmisel aastal septembri teise poole. Foto: Kristjan Adojaan

rõngastada, ja ka sellest, milliseid liike ja millal kõlaritega peibutame. Osa liikide arvukus kõigubki aasta-aastalt üsna suurel määral. Seetõttu ei ole meie statistika täiuslik, kuid siiski joonistuvad välja teatud trendid. Liike, mille püügiarv on kasvava trendiga, on pigem vähe, soo-roo-linnu puhul on näha lausa selget langustrendi.

Vaiblas 2022. aastal rõngastatud arvukaimad liigid.

Liik	isendite arv
Suitsupääsuke	6797
Körkja-roolind	2512
Väike-lehelind	1216
Metskiur	1119
Sinitihane	1048
Aed-põõsalind	775
Rasvatihane	700
Punarind	678
Salu-lehelind	669
Mustpea-põõsalind	645

↑ 2022. aastal rõngastati Vaiblas rekordilised 5 mudaneppi. Foto: Kristjan Adojaan

↑ Rõnga on jalga saanud vööt-pöösaliind. Foto: Art Villem Adojaan

Enamiku tavaliste liikide puhul on püügiarv viimase kaheksa aasta jooksul olnud siiski küllaltki stabiilne, kuid siin peitub üks konks. See, et ka suurema püügipingutuse ja rohkemate rõngastuspäevade kiuste ei ole enamikul liikidest näha püügiarvu kasvu, võib näidata tegelikult peidetud langust.

Taaspüügid meilt ja mujalt

Rõngastusarvude kõrval on vähemalt sama olulised taaspüügid, mis annavad lisainfot lindude rändekäitumise kohta. Enamiku meie eelmise aasta ligi 1000 taaspüügist moodustasid linnud, kes olid rõngastatud samal aastal meie endi poolt. Kõrkja-roolinde, kes käisid võrgus korduvalt, oli 341, suitsupääsuke si aga ainult 43. Samas kokku rõngastati suitsupääsuke peaaegu kolm korda rohkem kui kõrkja-roolinde. Nende taaspüükide põhjal võime öelda, et roolinnud teevad Võrtsjärve roostikus pikemaid, vahel isegi nädalapikkusi rändepeatusi, samal ajal kui pääsukesed jäävad paigale vaid üheks ööks, et hommikul kohe edasi lennata.

Suur rõõm oli juba mitmendat aastat näha hulgaliselt nende rasvatihaste taaspüüke, kelle oleme pesakastides poegadena rõngastanud. Tänu varasematele taaspüükidele näeme, et üsna paljud neist jäävad sünnipaigale truuks ja pesitsevad ise ka samas piirkonnas.

Peale selle annavad taaspüügid loomulikult aimu ka sellest, kui vanaks linnud elavad. Vanimad 2022. aastal Vaiblas kätte saadud linnud olid kuueaastane kaldapääsuke, kes rõngastati noorlinnuna 2016. aastal, ja vähemalt kuueaastane

↓ Praktikale eelneb teooria - zooloogiaringi noored valmistuvad õppekäiguks linnujaama.

Foto: Kristjan Adojaan

↓ Vaiblasse on väga teretunud on vabatahtlikud, et rõngastamisel abiks olla.

Foto: Kristjan Adojaan

sabatihane, kelle vanus rõngastamisel oli teadmata.

Linnujaam kui teaduse populariseerija

Peale andmete kogumise tegeleb Vaibla linnujaam rõngastushooajal ka külaliste võõrustamisega, et pakkuda neile vahvaid elamusi ja uusi teadmisi. Nii mõnigi praegune linnujaama vabatahtlik on saanud oma esimese kokkupuute rõngastamisega mõnest Tartu loodusmaja laagrist. Peale laagriasukate käis eelmisel aastal Vaiblas ekskursioonil hulganisti kooligruppe ning ka programmi Erasmus+ praktikandid Prantsusmaalt. Kokku külastas meid 2022. aastal üle 800 inimese.

Selgi aastal on külalised Vaiblasse oodatud. Sügavama huvi korral on teretunud ka vabatahtlikud, kes jäaksid linnujaama pikemalt, et ise käed külge lüüa ning rõngastajatele abiks olla. Samuti on võimalik koguda andmeid teadusprojektide, näiteks põhikooli või gümnaasiumi uurimistöõ jaoks ning sooritada tasemeõppe praktikat.

Vaibla Linnujaama küllastamiseks

palume võtta ühendust e-posti teel vaibla@vaibla.net või Facebookis [fb.com/vaiblalinnujaam](https://www.facebook.com/vaiblalinnujaam). Vaibla linnujaama lindude rände uurimise õppeprogrammiga saab tutvuda veebilehel keskkonnaharidus.ee.

Mujal rõngastatud linde

saadi kätte 12, neist kaheksa olid „välismaalased“:

- 1 rasvatihane **Belgiast**;
- 1 rasvatihane **Leedust**;
- 1 tiigi-roolind,
- 2 kõrkja-roolindu,
- 2 suitsupääsukest **Soomest**;
- 1 rohevint **Rumeeniast**.

Vaiblas rõngastatud linde saadi eelmisel aastal kätte Soomes, Leedus, Poolas, Slovakkias, Ungaris, Horvaatias ja loomulikult ka mujal Eestis.

Vaiblas 2022. aastal rõngastatud uued liigid

Hõbehaigur

Herilaseviu

Kodukakk

Tamme-kirjurähn

Peoleo

Lõuna-urvalind

Kevad tuleb, kassid tuppa!

Marko Mägi

Kurjavaimu kassid, mõtlevad paljud. Ja paljud teised ei saa sugugi aru, miks kasse siunatakse. Nähes linnas kassi, tõuseb pulss.

→ Kassidel tasub kevadsuvel silm peal hoida. Pildil rohevint.

Foto: Eero Kiuru

Juhtub, et loom lastakse mu silma all uksest välja ja lausutakse kaasa sõnad, et tule siis õhtuks koju. Selle aja jooksul jõuab üks keskmine kodukass nii mõndagi korda saata. Kassi varjukülg – mõju ümbritsevale loomastikule, sh lindudele, on märkimisväärne.

Näiteid negatiivsest mõjust kohalikele imetajatele ja lindudele leiab küllaga; uuringuid, mis näitavad kassi positiivset mõju loodusele, on napilt. Enamasti on negatiivne mõju otsene: kass murrab teisi loomi. Kerge saak on pesitsevad linnud; pesapogadel ei ole võimalust end kaitsta. Mõju kohalikele faunale on ka kaudne: kassi liikumiskiirkond moodustab asulas n-õ hirmuala, kus teiste loomade aktiivsus on tavapärasest märksa väiksem. Seega, kui tahame enda lähedusse elurikast ja elavat keskkonda, tasub kassil kevadsuvel silma peal hoida.

Võimalusi selleks on mitu: hoi a kassi toas, jaluta teda rihma otsas, ehita talle piiratud territoorium (kassiaedik, kust pole võimalik põgeneda), pane talle kaela kelluke ja värvikirev krae, et võimalik ohver märkaks kassi varakult ja jõuaks pageda. Paraku ei taha suur hulk kassiomanikke oma lemmikloomade vabaduse piiramisest kuulda, väites, et kass on looduse loomulik osa ja peab saama teistega samaväärselt liikuda.

Teadke siis, et kass ei ole Eesti looduse pärisosa; siia on ta toonud inimene ja ta saab siin hakkama tänu inimesele. Talv on kassile liialt karm, et iseseivalt vabas looduses toime tulla,

→ Kerge saak kassile on pesitsevad linnud.

Foto: Indrek Kalamees

asulates ja nende lähikonnas saab ta aga hakkama. Kui oleme vabatahtlikult sisse toonud ühe looma, kuid ei võta tema tegude eest vastutust, näitab see meie võhiklikkust ja nappe teadmisi ökosüsteemi toimimisest. Pole üllatav, et kassi peetakse üheks invasiivseimaks võõrliigiks kogu maailmas. Ära käitu rumalalt, hoi a oma kassil silma peal!

Aita kaasa Loodusmuuseumi kogude täiendamisele!

Loodusmuuseumi üks ülesannetest on näidata loodust kogu tema mitmekesisuses. Ühe osa muuseumi kollektsioonidest moodustavad mitmesuguste lindude ja loomade topised. Kollektsiooni täiendamine, sealhulgas ka loomade kogumine topiste valmistamiseks on pidev, aastatepikkune töö. Siin saavad kõik abiks olla. Leides surnud looma või linnu, tuleks kõigepealt kindlaks teha, kes ta on ning hinnata tema seisukorda. Lagunemistunnustega loomast topist valmistada ei saa. Kui loom on surnud hiljuti, tal

pole riknemistunnuseid ning ta keha on suhteliselt terve, st tal pole välimust oluliselt rikkuvaid vigastusi, tuleks ta hoolikalt sulgeda kilekoti ning panna sügavkülma. Looma juurde tuleks kindlasti lisada ka leiuandmed: leiu-aeg, leiu-koht, leidja nimi ja kontaktandmed, ning kui seoses leidmisega oli midagi huvitavat või iseäralikku, siis ka see. On oluline, et loom jõuaks külmapipi võimalikult kiiresti, et vältida tema roiskumist. Seejärel tuleks võtta ühendust Eesti Loodusmuuseumi zooloogilise kogu kuraatori Joosep Sara-

Eesti Loodusmuuseum

puuga, et täpsemalt kokku leppida, kuidas loom või lind muuseumi toimetada.

Kontaktid:

Joosep Sarapu, Eesti Loodusmuuseum

Tel 660 3404, www.loodusmuuseum.ee

Aasta keskkonnategu ja -kirves

Eesti Keskkonnaühenduste Koda valis jaanuaris kahekümnendat korda **keskkonnateo** ja **-kirves**.

■ **2022. aasta keskkonnateoks valiti Eesti Looduseuurijate Seltsi mahukas vääriselupaikade kaardistamine riigimetsades.**

Vääriselupaigad (VEP) on suure loodusväärtusega elupaigad majandatavas metsas, enamasti mõne hektari suurused elurikkad vana metsa laigud, mille säilimine on metsaelustiku seisukohalt võtmetähtsusega. VEPide inventeerimine riigimaadel on aastaid veninud: nende kaardistamine toimus sajandivahetusel, mil jäi leidmata arvatavalt üle poole VEPidest. Suur hulk vääriselupaiku on vahepeal metsaraie tagajärjel hävinud. Eesti Looduseuurijate Selts kaardistas aastatel 2019–2022 riigimaadel seni registreerimata vääriselupaiku, leides kokku 4100 uut VEPi kogupindalaga 13 400 ha. Üle kontrolliti ligi kakkümmend neli tuhat metsaeraldist.

■ **Keskkonnakirve sai Vabariigi Valitsus Natura erandi rakendamise otsuse eest, mis puudutas Linnamäe paisu Jägala jõel.**

Vaidlus Jägala jõe paisutamise ja seal elektritootmise lubamise asjus on kestnud üle kümne aasta. Ühelt poolt on kaalukausil elektritootmise jätkumine kultuurimälestise staatusega Linnamäe paisul ning teiselt poolt Natura 2000 võrgustikku kuuluval Jägala looduslal elavate kaitsealuste liikide hea seisund. Looduskaitse all olevate lõheliste pääs piki Jägala jõge ülesvoolu oma ajaloolisse elupaika mõjutab otseselt kogu Soome lahe lõhepopulatsiooni taastootmist. Reformierakonna ja Keskerakonna valitsus tegi 3. juunil otsuse elektritootmise kasuks, eirates seadusest tulenevat rollijaotust ja Keskkonnaameti põhjaliku analüüsi tulemusi.

Veeseaduse kohaselt otsustab jõe paisutamise ja paisul elektritootmise lubamise Keskkonnaamet ning Natura erandi tegemine on osa veeloa menetlusest. Antud juhul ei pidanud Keskkonnaamet Natura erandi tegemist võimalikuks, sest selle tingimused ei olnud kaasatud eksperti-

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ühendab 11 keskkonnaorganisatsiooni:

Eestimaa Looduse Fond,
Eesti Ornitoloogiaühing,
Eesti Roheline Liikumine,
Balti Keskkonnafoorum,
Eesti Üliõpilaste Keskkonnakaitse Ühing „Sorex”,
Läänerannik,
Nõmme Tee Selts,
Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus,
Pärandkoosluste Kaitse Ühing,
Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering,
Keskkonnaõiguse Keskus.

de hinnangul täidetud. Seega polnud ka valitsuse nõusolek Natura erandi tegemiseks vajalik ja seda ei küsitud. Sellest hoolimata andis valitsus sisuliselt omaalgatuslikult Keskkonnaametile korralduse väljastada veeluba Jägala jõe paisutamise jätkamiseks ning teha seda Natura erandina.

Märka saabuval rändlinde!

Tiiu Tali

Eesti Ornitoloogiaühing kutsub ka sel aastal inimesi tegema ornitofenoloogilisi vaatlusi. Selleks tuleb märgata esimesi saabunud rändlinde ja sisestada oma tähelepanekud loodusvaatluste andmebaasi (nt **PlutoFi**). Oluline on üles märkida nähtud liik, võimalikult täpne asukoht, kuu-

päev ja kellaeg ning linnu tegevus (nt kas oli paigal või lendas üle, oli rändel). Vaatlusi kirja pannes tuleb olla täiesti kindel, et liik on õigesti määratud.

Kui väljas linde vaadeldes tundub vaatluse juures olevat midagi tavatut – nt isendite ebariiklik arv, ülivarajane saabumisaeg või midagi muud fenoloogiliselt ebatavalist –, võiks selle kohe ka dokumenteerida. Tähelepanelik tuleks

olla nende liikide puhul, kes saabuval meile suhteliselt täpselt ja jõuavad väga harva kohale enne oma tavapärast saabumisaega (kaugrändurid), näiteks herilaseviu, mets-lehelind või põõsalinnud. Liikide umbkaudseid saabumis- ja lahkumisaegu on võimalik vaadata Eesti linnuatlasest või otsida **eElurikkusest**.

Vaatluse dokumenteerimisel ei ole vaja tipp-tasemel tehnikat, piisab käepärastest vahenditest, nt nutitelefoni; selle puudumise korral võib teha märkmeid ja visandeid. Märkmed ei asenda küll fotot, kuid annavad infot, kas vaatleja on endale teadvustanud vaatluse võimalikku ebariiklikust. Mõni vaatlus võib vajada detailsemat kirjeldust, näiteks selle kohta, kuidas välistati teised, sarnased liigid (nt lookullid). Kõik märkmed ja failid tuleks koos vaatlustulemustega lisada andmebaasi. Linde vaadeldes ja salvestusi tehes tuleb alati lähtuda lindude heaolust!

Eelmise aasta rändlindude saabumiskuupäevad on kirjas ornitoloogiaühingu kodulehel fenoloogiliste vaatluste aruannetes.

Iganädalased kokkuvõtted saabunud lindudest tulevad linnuhuviliste meililistil, millega saab ühineda aadressil

<https://lists.ut.ee/www/info/linnuhuvilised> (vali „Liitu listiga”).

Küsimuste korral võib kirjutada aadressil

feno@eoy.ee.

Põnevaid linnuvaatlusi!

Esimesed sookured saabuval märtsis, saartel ja rannikutel võib üksikuid sookurgi näha ka veebruaris. Foto: Raul Viik

„Laululindude pesade taskugiid“

Peep Veedla koostatud laululindude pesade taskugiid on miniatuurne linnupesade määraja, mis sisaldab kirjeldusi ja fotosid kõigi Eestis pesitsevate laululindude pesadest, välja arvatud vareslased. Raamatust leiab 84 linnuliigi pesakirjelduse. Taskugiid mahub igasse taskusse.

„Lennud unes ja ilmsi. Tehnoloogia ja evolutsiooni võit raskusjõu üle“

Richard Dawkins ja kunstnik **Jana Lenzová** koostöös valminud raamat jutustab sellest, kuidas loodus ja inimesed alates müütilisest Ikarosest kuni väljasurnud lindudeni, vendadest Wrightidest ja nende lennumasinast kuni putukate ja pistrikeni on õppinud vabanema gravitatsiooni koidikuist ja tõusma taevasse, aga ka mõttelendudest ning oskusest hall argipäev teaduse ja kujutlusvõime abil selja taha jätta.

Täpsem info www.eoy.ee/pood/.

Täpsem info www.eoy.ee/pood/.

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Ulvi Karu
E-post: ulvi.karu@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Teostus: HIMANTO.EE

Toetajad

Lehe väljaandmist on peale märgitud fotoautorite toetanud: **Keskonna-investeeringute Keskus**

ISSN: 1736-6844

Kuni mai lõpuni

Ornitofenoloogilised vaatlused. Vaatle saabuvaid rändlinde ja anna neist teada. Pane kirja vaatluse kuupäev ja kella-aeg, asukoht, nähtud liigid, isendite arv ja tegevus, võimaluse korral ka lindude sugu ja vanus. Oluline on olla kindel liigi määranngus. Sisesta vaatlusandmed rakenduse **PlutoF GO** kaudu või platvormil **PlutoF**. Lisateave: eoy.ee/fenovaatlused.

11.-12. aprill

Õpilaste teadusfestival. Eesti Rahva Muuseum. Messialal on avatud aasta linnu auli rändnäitus. Osalejad saavad lahendada aasta linnu ristsõna ja tutvuda Eesti Ornitoloogiaühingu tegevusega. Osavõtt tasuta. Lisateave: miks.ee/teadusfestival.

13. aprill, kell 17.00

Loodusõhtu „Aasta lind 2023 - aul“. Rapla keskraamatukogu. Auli eluolust, käekäigust ja teda mõjutavatest ohuteguritest räägib Leho Luigujõe. Osavõtt tasuta. Lisateave: eoy.ee/aul.

20. aprill

Ilmub aasta linnu postmark. Omniva annab koostöös Eesti Ornitoloogiaühinguga välja aasta linnu auli postmargi. Postmark, esimese päeva ümbrik ja maksimumkaart on müügil **Omniva e-poes** ja postkontorites üle Eesti.

25. aprill - 10. mai

Metskurvitsate mängulennu loendus. Üle Eesti. Eesmärk on hinnata metskurvitsa suhtelist arvukust ja selle muutusi. Loenduse juhendi leiab veebilehelt eoy.ee/metskurvitsate-mangulennu-loendus.

29. aprill

Aasta linnu vaatlusretk. Hiiumaa praam. Vaatlusretkel saab lisaks aulidele vaadelda ja tundma õppida ka teisi merel tegutsevaid linde. Retk toimub 29. aprillil kell 10.00 Rohuküllast väljuval praamil. Juhendab Peter Lind. Osavõtt on praamireisijatele tasuta. Lisateave: www.eoy.ee/aul.

30. aprill

Aasta linnu vaatlusretk. Hiiumaa praam. Vaatlusretkel saab lisaks aulidele vaadelda ja tundma õppida ka teisi merel tegutsevaid linde. Retk toimub 30. aprillil kell 17.30 Heltermaalt väljuval praamil. Juhendab Peter Lind. Osavõtt on praamireisijatele tasuta. Lisateave: www.eoy.ee/aul.

6. mai, kell 6.00

Aasta linnu vaatlusretk. Virtsu. Vaatleme arktiliste veelindude - auli ja teiste merepartide - rännet. Retk kestab neli tundi. Juhendab Tarvo Valker. Osavõtt tasuta. Lisateave: www.eoy.ee/aul.

9. mai, kell 11-19

Prima Vista raamatulaat. Tartu Rae-koja plats. Eesti Ornitoloogiaühingu letist leiab valiku mitmesuguseid linnuraamatuid ja -mänge. Lisateave: kirjandusfestival.tartu.ee.

13. mai, kell 5.00 kuni 13.00

Tornide linnuvaatluspäev. Üle Eesti. Leia endale sobiv torn ja vaatle linde kella 5.00 ja 13.00 vahel. Pane kirja vaatluse koht ja aeg ning kõik nähtud ja kuulud linnuliigid. Saada andmed Eesti Ornitoloogiaühingule, kes selgitab välja Eesti kõige liigirikkama vaatlustorni. Lisateave: eoy.ee/tornide-linnuvaatluspaev.

20. mai - 24. juuni

Öölaulikute loendus. Üle Eesti. Eesmärk on saada teavet rukkiräägu, põldvuti, täpikhuigu, ööbiku, öösorri, ritsiklindude ja roolindude elupaigakasutuse ning arvukuse muutuste kohta. Loenduse juhendi leiab veebilehelt eoy.ee/oolaulikute-loendus.

25. mai - 15. juuni

Haudelinnustiku punktloendus. Üle Eesti. Eesmärk on lindude pesitsusaegse arvukuse muutuste pikaajaline jälgimine. Loenduse juhendi leiab veebilehelt eoy.ee/punktloendus.

7.-11. juuni

Loodusfestival. Üle Eesti. Üheksas loodusfestival keskendub aegade ilule ja elurikkusele. Eesti Ornitoloogiaühing korraldab linnuteemalisi üritusi siin ja seal. Lisateave: loodusfestival.ee.

30. juuni - 2. juuli

Eesti Ornitoloogiaühingu suvepäevad ja üldkoosolek. Suuremõisa loss, Hiiumaa. Suvepäevadele on oodatud nii ühingu liikmed kui ka kõik teised loodushuvilised koos peredega. Kavas on ettekanded, retked ja meelelahutus. Soodushinnaga piletitte eelmüük kuni 2. maini: fienta.ee.

ASTU ORNITOLOOGIAÜHINGU LIIKMEKS!

Kingituseks raamat "Kas on linnukesel muret?"

Loosime välja binokli!

Kampaania 17. aprill - 30. juuni 2023

Liitu siin: www.eoy.ee

Selles Tiirutajas kirjutavad

Leho Luigujõe koordineerib auliaastat ja kesktalvist veelinnuloendust

Liis Keerberg on linnunimetuste komisjoni liige ja veab Tiirutajas personali-lugude rubriiki

Tiitu Tali veab Tiirutaja persoonilugude rubriiki ning on fenovaatluste koordinaator

Amaranta Adojaan on rõngastaja Vaibla linnujaamas

Marko Mägi on ühingu nõukogu aseesimees, linnu-ökoloogia teadur

Ulvi Karu on Tiirutaja toimetaja ja immuun-ökoloogia teadur